

11.09.03. Hvor står Tyskland og Italien? Interview med Anja Dalgaard-Nielsen

Engle, djævlle og andre europæere

1. Schröder og Berlusconi på verdenskortet
2. De to nederlag
3. USA: Bølle og befrier
4. Tysklands tre valg
5. Ekkonet fra Weimar
6. Italien: Den svage stat og myten om Europa
7. Berlusconis egentlige betydning
8. Den gamle og den nye terror
9. Tyskland: Håbet og fortrængningen
10. Berlusconis fjender
11. Tyskland: Den konstante selvransagelse
12. Tyskland træffer valget for Europa

Af Clement Behrendt Kjersgaard,
RÆSONs chefredaktør

Schröder og Berlusconi på verdenskortet

Er det tilfældigt at de to lande er blevet dine felter - Tyskland og Italien?

ANJA DALGAARD NIELSEN ADN: Både ja og nej. Tyskland førte til Italien, som igen førte til USA - og det ledte alt sammen igen tilbage til Tyskland og Italien og forholdet mellem de tre lande. At jeg kom til at beskæftige mig med de tre lande bygger til dels på tilfældigheder, men når man i dag kigger på dem samlet så giver det meget god mening. Tyskland og Italien har mange træk tilfælles når man kigger på dem – også i den nuværende kontekst med kampen mod terrorisme og Europas forhold til USA. Så det er ikke tilfældige lande at sammenligne.

Der er vel grundlæggende to fælles spørgsmål vi må stille til Tyskland og Italien. Dels: magtpolitikken og voldsanvendelsen - i hvor vid udstrækning har de to lande efter krigen gjort op med forestillingerne om hvad en stat er, hvad en stat har interesser og hvordan den opfører sig? Er de blevet helt ombygget? Og så sammenligningen med England og Frankrig: dér er vi VANT til at tale om sikkerhedspolitik, at betragte dem som aktører med legitime interesser - en opmærksomhed vi ikke vier til Italien og Tyskland. Er det op ad bakke at overbevise folk om at de her lande stadig har 'en national interesse'?

ADN: Nu gav den tyske kansler Schröder jo en hjælpende hånd her sidste sommer, da han pænt takkede nej til at deltage i krigen i Irak. Og Berlusconi har også gjort sit til at få sat Italien på den internationale presses dagsorden med forskellige krumspring - bl.a. har han inviteret Israel og Rusland til at komme med i den Europæiske Union: noget som vistnok ikke var clearet med resten af de europæiske regeringsledere. Så man kan sige at de nuværende statsledere i Tyskland og Italien har

ligesom hjulpet lidt til hvad angår at overbevise folk om at de to lande faktisk også er store lande i Europa - og lande, som det er nødvendigt at se på når man forsøger at tænke europæisk udenrigspolitik og Europas forhold til USA.

2. De to nederlag

Lad os prøve at tage det kronologisk. Nu er Tyskland og Italiens situation efter Anden Verdenskrig jo aktualiseret af demokratiseringsmålsætningen for Irak og spørgsmålet om hvad amerikanske soldater og baser er i stand til gøre. Hvad er det for en historisk arv og udgangsposition som de to lande får efter krigen?

ADN: Det er jo begge to slagte magter - der kommer ud af Anden Verdenskrig som lande, der er *bunden* i det internationale hierarki; lande, der ikke er velsete i det gode selskab i vesten; lande, der økonomisk er komplet kørt og selvfølgelig politisk totalt *delegitimerede*. På den vis kommer de to lande ud af Anden Verdenskrig i den samme situation.

Men der er så også store forskelle for de var ikke involveret i krigen på samme måde. Hvor Tyskland kom ud af Anden Verdenskrig med en utroligt stor magtforskrækkelse så stod det ikke helt så galt til i Italien. Italien har traditionelt set været en lang svagere stat end Tyskland - lige fra starten. Det var den sidste europæiske stormagt, der ankom på scenen - forenet sent, i 1861, med fremmede magters hjælp i øvrigt, ikke, som Tyskland, ved egen kraft. Italien kom sent på banen, det var en svag stat, og de fik et ordentligt smæk i deres første koloniale eventyr i Etiopien, hvor de - som nok den *eneste* europæiske magt - måtte lide et katastrofalt nederlag. Hele vejen igennem Anden Verdenskrig - som prikken over i'et - har Italien oplevet sig selv som en svag stat.

Tyskland, på den anden side, har jo været en utroligt stærk stat. Forenet ved egen kraft, gennem krig; en dominerende magt i Europa - og den magt blev så drevet til sit ekstreme udtryk i Anden Verdenskrig, hvor Tyskland var aggressoren, og selvfølgelig har den fået et ultimativt udtryk i Holocaust. Eller: Holocaust *blev* i hvert fald det ultimative udtryk for tyskernes senere magtforskrækkelse.

Så de to lande kom nok ud af Anden Verdenskrig på samme vis, men indstillingerne til magt var der forskel på. Italien, traditionelt svag. Tyskland, traditionelt stærk - nu pludselig svag og magtforskrækket.

Vores overfladiske billede af Tyskland er jo i høj grad Anden Verdenskrig og Holocaust, men der er jo en LANG periode fra krigen mod Frankrig omkring 1870 - i virkeligheden, næsten et helt århundrede hvor Tyskland var på vej op. Så Tyskland drog nogle andre lektier af Anden Verdenskrig end Italien.

ADN: Der er ingen tvivl om at der var en *kontinuitet* i den italienske mentalitet: man kom fra at være i en svag position og man blev ved med at være i en svag position. Der er en kontinuitet i den italienske selvpfattelse fra foreningen i 1861 og så ind i den Kolde Krig. I Tyskland derimod er det afgørende, når man skal forsøge at beskrive deres identitet og deres syn på USA; at forstå den *grænsedragning*,

der blev foretaget i 1945. Man kom fra at være en stærk stat - man havde været en dominerende magt i Europa, man havde været en stat, der forstod sig selv som: en *magtfuld* stat. Og så blev man en stat, der forstod sig selv som en *ikke-magtstat*. 1945 - de utrolige forbrydelser og det utrolige chok, de medførte: det totale nederlag, den totale delegitimering af tysk politik og tysk magt, førte til at tyskerne opbyggede en ny identitet, der var baseret på den grænsedragning - til den magtfulde fortid og selvforståelsen som en magtfuld stat.

Vel også næsten en delegitimering af tysk kultur? Man har denne her kulturnation og sprogområde, som har været et så avanceret og sofistikeret samfund, der bliver så uløseligt forbundet med noget så primitivt, inhumant og barbarisk som Holocaust.

ADN: Der har været en mindre kraftig grænsedragning på det område. Det var først for nylig man fik ændret fx sine statsborgerskabslove, så nationsforståelsen har på nogen måder været bibeholdt intakt - samtidig har man dog så trods alt været et meget gæstfrit land op til for ganske nylig. Man har haft en meget liberal indvandrerlovgivning, netop baseret på ligesom at *bøde, gøre op med fortiden* osv. Men der hvor den afgørende, centrale grænsedragning var, det var på det udenrigspolitiske område - og det var på det militære: hvor man, fra at være en militærmagt og en stat, der førte sin egen uafhængige udenrigspolitik og en stat, der også førte aggressionskrige, temmelig mange gange: mod Frankrig, mod Østrig, mod Danmark og selvfølgelig i forbindelse med verdenskrigene, så blev man altså en stat, der definerede sig på *helt forskellig vis* og som førte sin udenrigs- og sikkerhedspolitik på en *ganske* anden måde.

Havde det nogen betydning at tyskerne kæmpede til det sidste mens Mussolini faldt allerede i 1943? Havde det nogen indflydelse på hvor hårdt det satte sig?

ADN: Ja, der havde jo ikke været meget intern modstand mod Hitler. Der havde været *nogen* - og man har lagt meget vægt på dét siden hen. Men alt i alt så var det et forholdsvis samlet samfund, Tyskland. I Italien var der ganske vist opbakning bag Mussolini og fascismen, men det var i og for sig kun en forholdsvis tynd fernis. Nedenunder var der alle de gamle, traditionelle fraktioner - der på god italiensk vis sloges med hinanden. Det braser igennem fernisen på et langt tidligere tidspunkt end i Tyskland. Tyskland var på mange måder et mere samlet samfund - Italien var meget mere fragmenteret.

Det betyder selvfølgelig også at hvor tyskerne ikke havde ret meget at bygge deres nye identitet på - udover en grænsedragning - der havde italienerne meget mere at tage fat i. Fordi fascismen ikke havde været så bastant, og der havde været andre identiteter - under overfladen.

Var fascismen i Italien også mindre 'totalitær' - forstået som: gennemtrængende? Det er noget af det, der er så slående ved nazismen og det, der også er en del af dens fascination stadigvæk, at den var så designet?

ADN: Ja, det er der ingen tvivl om. Det ligger også i det forhold at fascismen formåede ikke at udrydde de andre identiteter eller gøre op med de andre politiske fraktioner - de vedbliver med at eksistere. De støttede ganske vist op om fascismen, men det gik ikke så dybt at de forsvandt. Der var også den fundamentale forskel at hvor nazismen førte til utrolige forbrydelser, mest ultimativt selvfølgelig Holocaust, der var der jo ikke noget tilsvarende i Italien. Italienerne lægger selvfølgelig selv vægt på

hvor meget de selv gjorde for at hjælpe jøderne og hvordan det ikke var dem, men tyskerne, der internerede de italienske jøder. Det er jo også ting, der betyder noget - i hvert fald i selvforståelsen.

Du nævnte selv italienernes eventyr i Etiopien, som jo var en form for foreshadowing af krigen [varsel om, red.]. Ville det være rigtigt at sige at det, de gjorde havde mere karakter af traditionel imperialismen mens det som Hitler og nazismen stod for var en anden form for politisk projekt?

ADN: Måske var fascismen et forsøg på at bryde med den svage-stats-status som man altid havde haft. Men man mente det ikke så seriøst! Nazismen var et langt mere ambitiøst projekt, og der var langt mere kraft og magt bag visionen end der var i Italien. Alene det forhold at der under den dér fascistiske fernis blev ved med at eksistere de normale, traditionelle fraktioner bliver jo vidnesbyrd om, at så mente man det måske heller ikke mere alvorligt.

3. USA: Bølle og befrier

Hvad med synet på amerikanerne fra 1945 og frem til NATO-medlemskabet? Nu taler vi jo om anti-amerikanisme herhjemme: hvor vi jo i Danmark i hvert fald har haft en opfattelse af, at NATO-medlemskabet og afhængigheden af amerikanerne var da velkomment, men var klart indplaceret i den strategiske kontekst og nødvendigt på grund af truslen fra øst. Har man haft et endnu mere ambivalent forhold til amerikanerne? På Rådhuset i München står der fx at 'her befriede amerikanerne os' - der var tale om en mærkelig kombination af befrielse og besættelse.

ADN: Her er igen paralleller mellem Tyskland og Italien. For i begge lande var opfattelsen af USA tvetydig. USA var befrier, det er der ingen tvivl om - men USA blev også hurtigt til lidt af en bølle. Og specielt selvfølgelig da den kolde krig begyndte at spise til. Og det Tyskland og Italien har tilfælles i denne her forbindelse det er at de begge to balancerede meget prekært mellem øst og vest. Tyskland selvfølgelig fordi den geostrategiske placering gjorde, at det var utroligt vigtigt for Tyskland at der ikke blev krig - for hvis det skete, så ville Tyskland være fortid. Hvis der blev krig, ville det blive på tysk jord. Da atomvåben kom ind i spillet var det forholdsvis nemt at forestille sig hvad der ville være tilbage af tysk jord. Så Tyskland var i en meget udsat situation og forsøgte meget prekært at balancere mellem Øst og Vest. Man var selvfølgelig fuldt ud klar over - også på venstrefløj - at hvis det havde været Sovjetunionen der havde befriet det, der blev til Vesttyskland, så havde der ikke været noget demokrati. Det blev man forholdsvis hurtigt klar over - man mistede ret hurtigt sine illusioner på det punkt.

Så NATO-medlemskabet var meget, meget vigtigt - og det var det også for venstrefløj. Dét accepterede man gradvist - og endeligt i slutningen af 50'erne. Så på den ene side stærk afhængighed af USA og af NATO, stærk tilknytning selvfølgelig til de demokratiske frihedsideal. På den anden side stort behov for at forholdet mellem Øst og Vest blev så gnidningsfrit som muligt - at det ikke kom til konflikt. I Tysklands tilfælde fordi det jo ville medføre at landet blev enslagsmark. I Italiens tilfælde gik det prekære på, at Italien jo ganske vist var i den vestlige lejr, loyalt NATO-medlem, og tilsluttede sig demokratiske værdier, men samtidig havde Vesteuropas største kommunistparti. Det førte igen til en meget vanskelig situation: på den ene side var man trofast NATO-allieret, på den anden side så opbyggede man - lige så stille, i al diskretion - stærke forbindelser til Østblokken og endte med at blive

en af Sovjetunionens vigtigste handelspartnere. På sin vis havde Italien sin egen *Øst-Politik* - den tyske *Ostpolitik* er jo velkendt, men italienerne havde sådan set deres egen. Så her er der igen paralleller mellem de to lande - både i forholdet til vesten og til østen, og selvfølgelig også i forhold til nogle af de interne kløfter i samfundene mellem venstre- og højrefløjen.

4. Tysklands tre valg

Både Frankrig, Italien og Tyskland har jo i virkeligheden ført hver deres form for balance-politik, kunne man sige. Men angående Tyskland: i forbindelse med genforeningen kom mange spørgsmål op igen - grænsen til Polen, om et genforenet Tyskland skulle være neutralt, osv. Er det dit indtryk at tyskerne i 50erne flirtede med idéen om sådan en neutral-status? Hvor længe var spørgsmålet om Vesttysklands tilhørsforhold til den vestlige lejr åbent? Var det uafklaret helt frem til slutningen af 50erne - lå det i luften at man kunne finde på andre geopolitiske løsninger?

ADN: Der var egentlig tre muligheder for tyskerne. De kunne satse på NATO; de kunne satse på en europæisk løsning - eller de kunne forsøge sig med neutralitet. Den europæiske løsning faldt til jorden da det franske parlament nægtede at godkende det europæiske forsvarssamarbejde - og det er jo klart: det var *alt* for tidligt for de øvrige europæiske lande. De kunne ikke forestille sig at have en fælles hær med Tyskland, der ganske få år forinden var rullet ind over deres grænser med panserkøretøjer og kanoner. Så den europæiske løsning var ikke realistisk - og tyskerne havde ikke tid til at vente, for den Kolde Krig spidsede til: der var pres på fra øst.

Neutralitet: man kom forholdsvis hurtigt frem til den konklusion, at Tyskland ikke ville være i stand til at forsvare sig selv, hvis det skulle blive angrebet. Og man kom også forholdsvis hurtigt af med sine illusioner om at Sovjetunionen ikke kunne finde på at opføre sig aggressivt overfor Vesttyskland - til trods for at Vesttyskland skulle være neutralt. Hvad der foregik i 1956 i Østblokken har nok været en central faktor i at få den tyske venstrefløj overbevist om at NATO var den eneste realistiske løsning, hvis man ville bevare den demokratiske orden man havde. Så hjalp det selvfølgelig også den overbevisning at se udviklingen i Østtyskland - og hvorledes de gadeoptøjer der udviklede sig i starten af 50erne blevet slået ned med hård hånd: faktisk med hjælp af sovjetiske soldater. Det var noget, som fik billedet af Sovjetunionen til at krakelere en hel del i Vesttyskland - og som øgede overbevisningen om, at skulle man bevare sit demokrati så var man nok nødt til at have en eller anden form for overbevisende forsvarsaftale med de øvrige, vestlige lande.

I Danmark og i mange dele af Vesteuropa har der været et mærkeligt abstrakt forhold til Østblokken - Bertel Haarder har brugt det udtryk at vi har haft "tilmurede vinduer" overfor hvad der skete bag Jerntæppet. Ville det være rigtigt at sige at dette at Tyskland nu var det eneste land i Europa, der var blevet kløvet gav vesttyskerne en langt mere akut og præcis og daglig fornemmelse af, hvad Den Kolde Krig handlede om, end man havde i den resterende del af Vesteuropa? I England, i Frankrig, i Danmark - hvor man kunne stå på afstand af det og betragte det mere afslappet?

ADN: Det tror jeg ikke der er tvivl om. Berlin har jo været et knudepunkt - en generator for den der forståelse. Enhver tysker, der havde været i Berlin ville have haft oplevelsen af at køre igennem

korridorerne - de bevogtede korridorer igennem Østtyskland; at skulle passere igennem beton og pigtråd; overvåget af vagttårne og hundepatruljer. Enhver, der har prøvet at være i Berlin før Muren faldt - og det har trods alt mange tyskere - ville have fået et meget stærkere indtryk, en meget mere akut fornemmelse af hvad det var, der foregik. Også de gentagne Berlinkriser har selvfølgelig givet tyskerne en meget, meget stærk fornemmelse af, hvad der faktisk var på spil og hvor tæt østblokken faktisk var på - hvor udsat en situation Vesttyskland var i. Vesttyskland var jo ikke andet end en smal landtunge, i grunden - delingen efterlod et forholdsvis lille Vesttyskland, og et eventuelt sovjetisk angreb skulle ikke nå mange kilometer frem før det var temmelig dybt inde i Tyskland.

Og det er jo på kanten hele tiden - Luftbroen, Berlinmuren; de her ting indtræffer med 6-7 års mellemrum...

ADN: Man bliver mindet om det hele tiden.

5. Tyskland: Ekkoet fra Weimar

Vi springer lidt frem i det historiske forløb. I det øjeblik Willy Brandt kommer til og man får Østpolitikken, opstår der en mærkelig dobbelthed i vesttysk politik fra slutningen af 60erne og gennem 70erne. På den ene side: Berufsverbot og kampen mod Rote Armee Fraktion, hvor man er på yderkanten af konventionerne om terrorbekæmpelse. Hvor staten viser en meget beslutsom[!] side. Samtidig med at man har Østpolitikken - og du talte før om den tolerante indvandrerpolicy: den meget bløde demokratiske orientering. Den der dobbelthed, som var tydelig for resten af Europa i 70erne under kampen mod Baader-Meinhof, var det noget der havde ligget i kortene forinden - i 50erne og 60erne?

ADN: Det går nok længere tilbage. For ligesom at forstå den meget bastante indgriben i forhold til den hjemlige terrorisme skal vi nok tilbage og kigge lidt på Weimar-republikkens skæbne. Hvor man havde en demokratisk stat, der dog viste sig at være for svag til at kunne overleve. Man havde jo i Weimartiden haft problemer med højre-ekstremistisk terrorisme - og en af de medvirkende årsager til at republikken faldt, var at dét formåede den demokratiske Weimar-forfatning ikke at forsvare sig imod - den demokratiske Weimar-stat formåede ikke at overleve det. Og det har givet ophav til at man i dag har sådan nogle ting som årlige rapporter, der ser på hvorvidt der er nogen interne trusler mod den demokratiske stats stabilitet og overlevelsessevne. Man har installeret nogle mekanismer til at beskytte den demokratiske orden - og blandt dem er der altså temmelig håndfaste metoder, man kan tage i brug, overfor de kræfter - specielt højreekstremistiske.

Så det er i virkeligheden overdetermineret, fordi man på den ene side har den indenrigspolitiske arv fra Weimartiden og så Koldkrigs-konteksten?

ADN: Ja. Så der var altså en vilje til at bruge hårde midler indadtil - men udadtil, på grund af Anden Verdenskrig og på grund af den grænsedragning til fortiden, var der ingen eller meget lidt villighed til at bruge hårde midler. Specielt selvfølgelig på den tyske venstrefløj - og det spillede så igen sammen med Tysklands geografisk-strategiske placering under Den Kolde Krig - fordi hvis der var nogen, der skulle finde på at tage hårde midler i brug, så ville det jo gå ud over Tyskland - *meget hurtigt*. Og det

var ikke kun venstrefløjen, der havde den forståelse - det var selvfølgelig også højrefløjen, så der på tværs af det politiske spektrum var en meget stor modvilje mod den tanke at man skulle løse internationale problemer ved våbenmagt.

Hvis ikke Tyskland havde haft hele den der interne kamp mod RAF i 70erne, ville man så have været MERE sårbar på østpolitikken? Ville Willy Brandts Østpolitik have virket mere opportunistisk eller selvinteresseret - som et "tysk projekt" end som det kom til at gøre, fordi man havde terrorkrigen?

ADN: På grund af østpolitikken *timing* tror jeg ikke at man var specielt sårbar overfor international kritik, fordi man jo fik det sat i vandet i forbindelse med en overordnet afspændingspolitik. Det var faktisk amerikanernes projekt - dét koblede man sig så temmelig hurtigt på, og man blev også *ved* efter amerikanerne havde opgivet det, men dér havde man ligesom fået det søsat.

Så der var aldrig et forklaringsproblem?

ADN: Det var ikke noget alvorligt forklaringsproblem - man havde sådan set taget amerikanernes egen idé op. Så havde man så givet den en drejning, det er jo klart - og man drev den også langt længere, og man var nok også betydeligt mere *drevne* udi den. Men decideret sårbar overfor international kritik? Nej, ikke så meget.

6. Italien: Den svage stat og den europæiske myte

Hvad med det italienske samfund i den der periode? Man siger jo, at briterne for en del år siden blev meget overraskede over at blive overhalet af italienernes i BNP -

ADN: De skændes vist stadigvæk om det!

Men det var et chok for briterne, at denne her nation - sydeuropæisk, tilbagestående - pludselig meldte sig. Hvad er det, der sker i Italien fra 1945 frem?

ADN: Der skete jo noget, som gradvist hjalp på det mindreværdskompleks, som Italien egentlig altid har haft i forhold til de andre stormagter i Europa - fordi Italien netop altid har været svagere - har været 'den svage stat' i det selskab. Der skete det i 1950erne at man oplevede et utroligt økonomisk boom - som man også gjorde andre steder i Europa, men det var særdeles stærkt, og blev *oplevet* særdeles stærkt i Italien, fordi man netop kom fra den der position af relativ økonomisk underudvikling og udenrigspolitisk svaghed. Boomet faldt så sammen med medlemskabet i det Europæiske Fællesskab - dét gav anledning til det egentlig meget interessante fænomen at "velstand" og "Europa" blev meget tæt sammenknyttet i Italien. Så tæt sammenknyttet at man nærmest kunne kalde det en *myte* - Myten om Europa. Europa som symbolet på modernisering, fremgang, og også: politisk stabilitet - for Italien kæmpede jo stadigvæk videre med korruption; sandelig også med underudvikling i den sydlige del af landet.

Men på grund af det her tidsmæssige sammenfald - og selvfølgelig var der også en kausal sammenhæng: det *var* selvfølgelig af økonomisk betydning for Italien at komme med, men det var til

dels også på grund af tilfældigheder at boomet i 50erne faldt sammen med EF-medlemskabet, og det udviklede sig i Italien til en meget stærk myte om Europa. Som jo i grunden også har sit modstykke i Tyskland: Der var Europa jo også af utrolig stor betydning, fordi den europæiske integration var ligesom symbolet på den tyske grænsedragning til fortiden. Dét at man integrerede sig i Europa, at man - i stigende grad - opgav sin magt til fordel for fælles-europæiske institutioner var jo for Tyskland et udtryk for at man havde lagt fortiden bag sig.

Jf. det her tyske mantra: "Ikke et tysk Europa men et Europæisk Tyskland" - i begge de to nationers tilfælde bliver der sat et lighedstegn mellem Europa og moderniteten, i virkeligheden?

ADN: Jeg vil ikke sige moderniteten, for det kan jo både være et positivt og et negativt ord, men: *fremskridt*. Der blev sat lighedstegn mellem Europa og *progressivitet*.

Ditlev Tamm sagde forleden i RÆSON at vi har et "operette-syn" på politik i Sydamerika: det er ikke så alvorligt, dét, der foregår. Måske har vi det samme forhold til Italien, men når man så læser dækningen af Berlusconi så opdager man at det jo er en dybt alvorlig situation. Ligger der i det med, at Mussolini aldrig 'kom ned til bunden' af det italienske samfund at når det kan være så vanskeligt at få korrupsionen udraderet, at det går så langt tilbage?

ADN: Ja, det går temmelig langt tilbage: korrupsionen hænger i grunden sammen med dét at Italien var en svag stat. Den italienske statsmagt var altid svag - dvs. at borgerne kiggede andre steder hen, hvis der var problemer de skulle have løst. Hvis der var ting, der skulle gøres, så var det ikke staten, man vendte sig til - så vendte man sig til bekendte, netværk - og det er jo *kernen* i korrupsionsspørgsmålet [og også i mafia-problematikken] at man simpelthen var nødt til at kigge efter alternativer til den svage stat.

Vi har måske indtrykket af at spørgsmålet om korrupsionen slet ikke hører hjemme i den politiske sfære, fordi det har så meget at gøre med det italienske samfund på mikro-planet.

ADN: Man kan sige at det er *normaliseret*. Korrupsionen er normaliseret i en sådan udstrækning, at det egentlig ikke er noget, som man *gider diskutere*. Det er engang blevet sagt, at når man ser på italiensk politik, så skal man hverken kigge efter engle eller djævle - kun efter gennemsnitlige syndere. I dét ligger der at *alle* - i en vis udstrækning - har været involveret i det her, fordi det simpelthen er den måde, det italienske samfund fungerer på. Det er *olien* i det italienske samfund - og det er alle godt klar over. Derfor er man heller ikke specielt fordømmende overfor de politikere der har været involveret - for det har de alle sammen. Men dét forstår man ikke altid ude i Europa.

Men der ligger jo et paradoks i at Italien på den ene side har ønsket om at blive en del af Europa - en rigtig magt, rig, og opnå en masse af de udviklingstræk vi herhjemme forbinder med sekulariseringen: blive et moderne samfund. Man kan godt få indtrykket af, nu med den debat, der kører om Berlusconi, at de selv som du siger ikke gider diskutere dét. Hvad er det for nogle faktorer, der i 50erne, 60erne, 70erne kan forklare hvorfor italienerne ikke tager et opgør? Mens man i Tyskland har præcis den modsatte søgen efter renhed og klarhed og korrekthed - modsat Italiens accept af gråzonerne.

ADN: Hvad angår den europæiske presse og synet på Italien: det *er* jo meget interessant at fordi der eksisterer denne her myte om Europa, så er man selvfølgelig i Italien utrolig imagebevidste. I Italien *betyder det* noget hvad den europæiske presse skriver. Man er meget bevidst om sit image - fordi Europa er så vigtigt.

Det, jeg tror der er sket lidt i forbindelse med Berlusconi-sagen, det er at specielt den angelsaksiske presse har været meget aggressiv. Og i en svag stat kan man jo også komme dertil, hvor man sådan ligesom går i den anden grøft og siger; "Jamen, så vil vi slet ikke høre på kritik!" Jeg vil sige: italienerne er normalt meget, meget imagebevidste, og meget opmærksomme på hvad der bliver skrevet i den europæiske presse om deres land. De synes ikke det er sjovt, når der bliver skrevet om korrupsionen, om økonomisk underudviklingen i syden og det ene og det andet - det ER noget, de tager alvorligt.

Jeg tror at i denne her specifikke sag har blade som The Economist og The Financial Times været så aggressive, at man nu ligesom ikke gider diskutere det mere - nu er man blevet træt af den der eksterne kritik.

Du siger at de er meget bevidste om hvad de udenlandske blade skriver, men der er jo mange vurderinger der går på at den italienske mediesituation er kapslet ind, så de ikke får andet end Berlusconis nyheder?

ADN: Ja - men det ER så ikke rigtigt. Specielt hvad angår dagspressen, den trykte presse, er der mange forskellige aviser - læserne får mange forskellige vinkler, og der rapporteres også temmelig meget fra den udenlandske presse. Det hænger normalt sådan sammen, at jo større et land man opholder sig i jo mindre er udlandssektionen i dagbladene - Italien er et af de større lande, hvor der faktisk *er* en forholdsvis god dækning af udlandsstof, og altså også af hvad andre mener om Italien.

Hvordan forklarer du så britiske presses interesse og aggressivitet? Hænger det sammen med EU - at man ser det som en måde at angribe Kontinentet på, som noget farligt, korrupt, fremmedartet?

ADN: Det er ingen tvivl om at det forhold at Berlusconi har masser af kasketter på - og at han er premierminister i et af de største europæiske lande, at det, målt med *vores* standarder, er temmelig betænkeligt. Det jeg blot prøver at sige det er, at målt med italienske standarder er det ikke nødvendigvis så betænkeligt. Fordi Berlusconi såmænd ikke er værre end så mange politikere og italienerne ser det ikke som nogen katastrofe, som nogen uhyrlighed. Men målt med britiske standarder: ja, bevares, så er det sandelig uhyrligt - men man *er* måske gået lidt over gevind i denne her sag. Det har været lidt kontraproduktivt, tror jeg, i forhold til at skabe mere debat i Italien selv.

Men det er jo et interessant paradoks. Når du siger at den italienske presse ER optaget af deres rygter i udlandet, ønsker "fremskridtet" og "Europa" hvad ER det så i deres selvopfattelse, der gør at de kan leve med et samfund der har hvad alle andre omkring dem [måske undtagen franskmændene!] opfatter som et moralsk problem?

ADN: Man har måske ikke haft så meget valg. Der skete jo det i Italien efter Anden Verdenskrigs afslutning at man fik en meget tilfrosset politisk situation - man havde Vesteuropas største

kommunistiske parti, der af geostrategiske årsager dårligt kunne sidde med regeringsmagten. Overfor det her store kommunistiske parti havde man så kristdemokraterne og en række mindre partier, og det politiske system, der så udviklede sig det bestod i at kristdemokraterne og forskellige andre småpartier dannede regering - det var så samtidig meget fragmentarisk, så de der regeringer havde det med at gå i stykker, hvorefter de blev gendannet. De måtte nødvendigvis gendannes af de samme partier - fordi kommunisterne ikke var stuerene. Det vil sige at man fik en situation, hvor man ikke havde nogen reel vekslen i de partier, der var ved magten.

Der udviklede sig så efterhånden et system, hvor man delte i døren - eller i *korridoren*. På dén måde regerede man Italien. Det var så samtidig en statsmagt, der forblev forholdsvis *svag*. Det store problem i Italien var det underudviklede syd. Og statsmagten var simpelthen ikke stærk nok til at få gjort noget ved det problem - man havde måske heller ikke de økonomiske muligheder for virkelig at få gjort noget ved det. Så endte det lidt med en *laden-stå-til*. Havde man virkelig skullet gøre noget ved problemet så havde man måske skullet danne en meget bred regering og forsøge at skabe en meget bred, national konsensus.

7. Berlusconi's egentlige betydning

Man er så vant til statistikkerne om antallet af italienske regeringer, der for os lyder absurd, men ligger der i det du siger, at der altså er en større grad af kontinuitet i italiensk politik under det tilsyneladende kaos?

ADN: Jo - *stor* kontinuitet. Hvis man kigger på hvem, det er, der har dannet de der snart 50 regeringer som Italien har haft siden 1945 så vil man se mange gengangere. Der har ikke været nogen reel vekslen i magten: det kom så først med Berlusconi. Med Berlusconi fik man for første gang reelt *en ny politisk kraft* - og det er måske også en af årsagerne til at italienerne er villige til at tilgive ham nogle af de synder, han - ganske korrekt - beskyldes for.

Hvis vi andre ikke værdsætter den kontinuitet kan det måske også forklare den britiske presses dækning: det sidste man ser Berlusconi som er et pust af frisk luft.

Hvorfor sker det så sent? Det er 1994, hvor han første gang kommer til. Var der en udløsende faktor på det tidspunkt?

ADN: Selvfølgelig var der opgøret med korrupsionen. "Operation Rene Hænder" og forsøget på at gøre op med mafiavæsnet og korrupsionen osv. satte skred i mange ting i det italienske samfund. Og i den proces, der startede i 1992 med mordet på dommer Falcone, blev der sat spotlight på nogle ting, som italienerne egentlig godt vidste men som pludselig blev hevet frem i lyset. I den forbindelse var der mange italienske politikere, der fik ørerne i maskinen. Det var så nok dét, der skabte basen for Berlusconi - der skabte muligheden for at han kunne gøre sin entré på den politiske scene. Han var jo *ikke* politiker men forretningsmand, og kunne så præsentere sig selv som et alternativ til de her gamle, korrupte folk, der havde siddet ved magten de sidste 50 år --- for nu at overdrive lidt. Jeg vil tro, at det var "Operation Rene Hænder" - der ligesom skabte plads til Berlusconi.

Hvad har kommunistpartiets skæbne været i den der periode?

ADN: Mod slutningen af 60erne fandt man en modus vivendi. Der var uroligheder i Italien mod slutningen af 60erne - der var gadekampe, bombesprængninger, sociale protester, men man fandt egentlig en modus vivendi med kommunistpartiet således at man ofte egentlig på lokalt niveau reelt set *delte magten*. Poster, investeringsprojekter, infrastruktur - man delte det mellem sig. På den måde havde man sådan set et forhold, der fungerede meget godt. I hvert fald i den forstand at man havde social *ro*.

De Røde Brigader opleves ikke som en udløber af det?

ADN: Jo, det gør det helt afgjort. Det er klart at det at kommunistpartiet og kristdemokraterne indgår denne her form for underhåndsaftale, finder denne her modus vivendi, dét er naturligvis ikke alle, der er tilfredse med det. Der er selvfølgelig elementer længst ude på venstrefløjens, der aldeles ikke var tilfredse med det - og som så greb til væbnet kamp, som en reaktion på dét her.

Det bliver set som helt illegitimt, ikke? Der er ikke nogen offentlig sympati?

ADN: Der er måske nok en vist offentlig sympati, men den forspilder de her fraktioner. Dét, der sker i Italien - i modsætning til i Tyskland - det er at det udvikler sig ekstremistiske grupperinger der griber til våben *både* på højre- og på venstrefløjens. Og de politiske mord, attentater, skyderier i gaderne, kidnapninger, de rammer langt bredere i Italien end de gør i Tyskland, hvor de trods alt er meget fokuseret på samfundets virkelige *topfolk*. I Italien er det også direktører selv for små og mellemstore virksomheder; underdirektører.

Det, der også sker er at i sidste halvdel af 70erne er det kommet dertil hvor almindelige italienere, specielt i Rom, som en del af deres dagligdag tænker på faren for at blive ramt af terrorisme. Der var skyderier i restauranter og på gaden, simpelthen. Det rammer langt bredere end i Tyskland - også fordi vi både har højre- og venstrefløjsektremisme, og også selvfølgelig har opgør *mellem de to* sider. Uskyldige risikerer at komme i klemme - og det gør de egentlig i forholdsvis vid udstrækning i slutningen 1970erne. Det betyder at der på det tidspunkt er meget stor offentlig sympati for de speciallove og specialdomstole man indfører.

Og det påvirker selvfølgelig også italienernes syn på hvad der foregår i USA i dag. Man har haft terroren inde på livet på en anden måde end tyskerne. De havde også terror, men det ramte ikke så bredt. Den forskel påvirker synet på USA og kampen mod terror i dag.

8. Den gamle og den nye terror

Mange har sagt, at hvis 11/9 havde fundet sted i Europa - havde det ikke været Pentagon men Brandenburger Tor - havde reaktionen været en anden end i USA, for europæerne er vant til terrorisme fra ETA, IRA osv. Fordi vi ikke har amerikanernes følelse af usårlighed havde vi ikke fået helt det samme chok. Er du enig i det?

ANK: Hvis vi forestiller os at man havde haft de samme tabstal - og det havde man jo ikke haft hvis målet havde været Brandenburger Tor - havde haft en situation med lignende konsekvenser; så tror jeg sådan set nok at chokket og rystelsen i Europa *havde* været *stor*. Der hvor jeg tror den afgørende forskel ligger, det er i dét at europæerne ikke ville have haft *midlerne* til at reagere på samme måde som amerikanerne, udenrigspolitisk-militært. Amerikanerne har reageret både internationalt og nationalt: på den internationale scene med Afghanistan, Irak, Kampen mod Terror, osv. Derhjemme er der jo også sket store ting og sager, ny strammere lovgivning; en række initiativer til at skabe en højere grad af beskyttelse af samfundet mod den her slags ting. De samme initiativer kunne man sagtens forestille sig i Europa, hvis Europa havde været målet for et anslag af sådanne dimensioner.

Ja, vi har haft terrorisme i Europa, men 3000 mennesker; 3000 ofre; det er trods alt i en anden størrelsesorden end hvad man har oplevet i Europa. Det tror jeg ville have fremprovokeret en meget stærk reaktion.

Terrorismen både i Italien og Tyskland var jo i hvert fald symbolsk relateret til Den Kolde Krig, konflikten mellem venstre og højre, der var en symmetri mellem den indenrigspolitiske konflikt og det udenrigspolitiske. Er der en fundamental forskel mellem den og så den terrorisme vi har i dag, som i den udstrækning den er relateret til de indenrigspolitiske forhold betragtes som relateret til spørgsmålet om flygtninge og indvandrere, multikulturalisme?

ANK: Ja, der er en fundamental forskel i terrorismens natur - og derfor også i den måde, vi forholder os til den på; eller måske: *bør* forholde os til den på. Den terrorisme, man oplevede i Europa i 1970erne, henvendte sig til et publikum: dét, man ønskede både i Italien og i Tyskland det var jo en omorganisering af samfundet: et andet politisk system. Man forsøgte ved hjælp af de her aktioner at skabe opmærksomhed omkring dét - og henvendte sig til et *publikum*. Det kunne ikke hjælpe noget at det blev alt for blodigt - for så ville man jo fremmedgøre dem, man forsøgte at overbevise. Nutidens terrorister henvender sig ikke til noget publikum - i hvert fald ikke i de lande, hvor de slår til, og hvis de henvender sig så er det ikke for at overbevise dem om noget men så er det for at gøre dem bange; så er det for at skabe frygt. Her er det pludselig en helt anden kalkule, der gør sig gældende: nu er det ikke at spørge om at minimere eller holde tabstallene på et begrænset niveau, for ikke at fremmedgøre folk - nej, nu er det et spørgsmål om at få så store tabstal som muligt for at gøre folk bange. Det vil sige at den terrorisme som USA har oplevet er en ganske anden end den som Europa oplevede i 70erne.

Der er også en anden faktor, der spiller ind. Man ved at organisationer som Al-Qaida har søgt at udvikle biologiske våben, at de ønsker at udvikle nukleare våben - og så rejser der sig et helt andet perspektiv. Selv hvis 1970ernes terrorister havde haft adgang til masseødelæggelsesvåben kan man ikke forestille sig de havde brugt dem, netop fordi de havde et publikum, som de ønskede at overbevise. I dag er der sket en demokratisering af teknologien: de midler man kan tage i brug for at skabe død og ødelæggelse er blevet nemmere at komme i nærheden af. Man har så samtidig en terrorisme der har det som en del af sit mål - som et *selvstændigt* mål - at skabe høje tabstal. Dét giver den selvfølgelig en anden karakter.

Det lyder absurd at sige, men i en vis forstand var den gamle terrorisme 'meningsfuld' i en bestemt indenrigspolitisk kontekst: hvad enten det var Baskerlandet, venstrefløjen - hvor der, som du siger, hvis der var et publikum til ødelæggelsen af World Trade Centre, så sidder det ikke i USA.

ANK: Jo, der sidder et publikum i USA, men det skal gøres bange. Det skal ikke overbevises om noget meningsfuldt - det skal bare gøres bange. Idéen er selvfølgelig at det skal påvirke amerikanske politikere: et af de påståede mål i hvert fald for Al-Qaida er at få USA til at trække sig ud af Mellemøsten. Terrorismen er altid meningsløs for dem, den rammer: det er lige meget om det var terrorismen i 1970'erne eller dagens terrorisme. Meningsløs er den altid, men det er klart at hvis man ser på det fra terroristens side så har den jo mening, og det har dagens terrorisme også, den har også mening for selvmordsaktivisterne, og her et af formålene at få USA til at rykke tilbage.

Men så er vi ude i den internationale kontekst. Hvis man var amerikaner kunne man - lidt Kagan-agtigt - sige: det, europæerne gjorde overfor den gamle terrorisme, særligt på venstrefløjen, var at man søgte i hvert fald at starte med at udstede en forståelse: "Hvad er årsagerne til det her? Hvad fortæller det om vores samfund?" Et element af selvransagelse, som måske er sværere at få øje på i dag?

ANK: I det amerikanske samfund?

Nej, jeg tænker på det europæiske: Ville der være mindre tålmodighed den islamisk fundamentalistisk-inspirerede terrorisme end med den gamle?

ANK: Ja, mindre tålmodighed - det er klart. Jo mere drastisk terrorismen er, jo mindre tålmodighed bliver der. Man så det fx i Italien, hvor der måske nok i starten af 70'erne stadig var en vis offentlig sympati, en vis forståelse og en vis vilje til at forsøge at sætte sig i terroristens sted - til at forstå *hvorfor*. Så blev der, hen mod slutningen af 70'erne hvor terrorismen blev en mere og mere konstant og truende faktor, også i almindelige italieneres hverdag, mindre og mindre forståelse for det.

Nu er det jo ikke sådan at den islamiske terrorisme er en stor faktor i de fleste europæeres hverdag, men den frygt den skaber er jo en konstant faktor - og det gør så at tålmodigheden er mindre. Men jeg synes dog ikke at vi er totalt blottede for selvransagelse: der er trods alt stemmer i Europa, der siger. 'Vi skal måske også tænke lidt på hvad vi gør for at integrere vores egne store, muslimske mindretal. At vi måske også selv bidrager til at skabe grobund for at der kan rekrutteres *her*, i vores lande. At vi måske også selv har medvirket til at skabe en situation, hvor det har kunnet lykkedes for terrorister at have deres logistiske baser og sociale netværk, gå i skole og på universitetet, i vores storbyer, uden at myndighederne vidste hvad der foregik. Uden at myndighederne vidste at der blev planlagt et anslag som 11.september.' Så en vis selvransagelse har der måske nok været, men så har der selvfølgelig samtidig været andre ting i spil - langt strammere regler for immigration.

9. Tyskland: Håbet og fortrængningen

Der er jo en opfattelse af at Italien og særligt Tyskland de sidste 50 år er blevet 'magt-fri' eller 'magt-løse' samfund, på en moderne måde, uden Falklandsøerne og Elfenbenskysten, hvad nu franskmændene og englænderne ligger og roder rundt i. Men der ligger måske noget i andet i dit argument: at man i

Tyskland måske afstod fra magtmidler men var klar over 'magtens tilstedeværelse' qua Den Kolde Krig og den historiske arv. Ville det være rigtigt at sige at Tyskland er et samfund, hvor man er SPECIELT opmærksom på magtpolitikens konsekvenser og realitet og derfor vier tilbage fra den?

ANK: Man har jo haft magtpolitikens realitet tæt inde på livet, ikke? Anden Verdenskrig: 6 millioner tyskere døde, alle de store tyske byer bombet i smadder, folk der sultede i årene efter. Man har haft konsekvenserne af overdreven magtpolitik inde på livet - og det havde man så fortsat på grund af Den Kolde Krig. Bevidstheden om at indenfor få timer kunne Tyskland blive lagt øde. Så der var en bevidsthed om magten.

Samtidig så var der nok en vis fortrængnings-reaktion, for i den nukleare tidsalder var det jo ikke rart at forestille sig at Tyskland indenfor få minutter kunne udslettes fuldstændigt fra verdenskortet. Der har nok været en vis fortrængning, og jeg tror dét var en af årsagerne til at man i 1980erne i forbindelse med euro-missilerne - debatten om deployering af kortdistanceraketter i Tyskland - skulle se en så voldsom en reaktion fra offentlighedens side og fra fredsbevægelsen. Deployeringen af de missiler mindede tyskerne om *at* der var noget sådant som nukleare våben; *at* der var nukleare våben rettet mod Tyskland - og *at* en nuklear konflikt var en mulighed. Der blev ligesom prikket hul i det psykologiske skjold, man lige så stille havde opbygget.

Der er jo ikke nogen mennesker, der kan holde til at være bekymrede hele tiden: vi kan ikke konstant gå og tænke på at vi kan få en nuklear raket i hovedet, indenfor få sekunder, og at vores land kan blive fjernet fra kortet ved et tryk på en knap. Men dét var Tysklands vilkår. Var der kommet en øst-vest-konflikt havde Tyskland været et af de første ofre. Den brede befolkning - jeg taler ikke om politikerne - opbyggede efterhånden et vist psykologisk skjold, en naturlig reaktion. Det skjold blev der ligesom prikket huller i 1980erne, og derfor så man en meget, meget voldsom reaktion. Så jo - man har haft en bevidsthed om magten, magtens konsekvenser og specielt: de negative sider, men der *var* samtidig en vis fortrængning. Det er det, der gør, at tyskerne i dag har meget svært ved at forestille sig landet selv som en magtudøver. Dels er det et bevidst valg - en grænsedragning - men der er også et element af fortrængning i det: man *ville* simpelthen ikke tænke på magten og dens konsekvenser.

Der er vel også nogle historiske linjer i det. For på det tidspunkt i 80erne har man godt nok haft den interne terrorisme men også en periode på næsten 20 år fra Cuba-krisen med detente, Helsinkiprocesen, Østpolitikken: en fornemmelse af optøning (trods foråret i Prag og Afghanistan-invasionen), som får et fur i 80erne.

ANK: Det er klart. Man var kommet langt: den almindelige tysker havde *mærket* Østpolitikken, i den forstand at det var blevet langt nemmere at få kontakt med slægtninge i Østtyskland; der var langt mere udveksling; det var nemmere at få telefonopkald igennem; tilladelse til at besøge slægtninge --- på den måde havde den almindelige tysker oplevet en klar forbedring: det var en politik, der kunne *mærkes*. Det er jo klart: dét var ikke noget, man havde lyst til at give afkald på. Og derudover var der selvfølgelig storpolitiske konsekvenser af det: i det øjeblik afspændingspolitikken røg var det klart at muligheden for en konflikt - dvs.: muligheden for at Tyskland skulle komme i klemme - selvfølgelig var mere reel. Man havde ikke lyst til at tænke på det, man havde ikke lyst til at forholde sig til det, og man havde selvfølgelig ikke lyst til at det skulle ske. Så der var flere grunde til at man meget nødig ville give slip på Østpolitikken.

10. Italien: Berlusconi's fjender

Du nævnte før opfattelsen EU som noget grundlæggende positivt og progressivt. Og i modsætning til Danmark er man klar over: 1 EU vil have indre-politiske effekt på det samfund, man sidder i, 2 man betragter 1 som en positiv udvikling: Der er italienere, der hellere vil regeres fra Bruxelles end fra Rom.

Der lå i det, du sagde før at der er sket en galvanisering omkring Berlusconi efter at The Economist har gjort ham til ræv i rævejagten. Der er vel en mærkelig balance mellem stolthed og ydmyghed: på den ene side mindreværdet (man var en svag stat), men når vi så Berlusconi i denne her duel med tyskerne tidligere på året tænkte mange at dét er udtryk for en arrogance, der er udtryk for at Italien er alt andet end færdig med at markere sig. I forhold til EU kunne man sige at Italien er så fremmedartet - politisk, kulturelt, sociologisk - at vi er 20 eller 30 år fra at kunne bygge deres politiske system sammen med vores i en europæisk føderalstat.

ANK: Angående spørgsmålet om hvorvidt Italien vil markere sig yderligere, om Berlusconi vil lave flere krumspring og gentage nogle af de eklatante fejltagelser, han har begået i starten af formandskabet:

Med Berlusconi kom der lidt et brud i den italienske udenrigspolitik. Man havde som konsekvens af sin status som svag stat og sin placering lige på grænsen mellem Øst og Vest, egentlig holdt en meget lav profil i udenrigspolitikken. Man havde forladt sig på *presenza*: man var til stede i internationale fora og organisationer, men man havde ikke nogen aktiv eller ledende rolle, fordi man havde så mange interne problemer og fordi man havde så mange dilemmaer og så mange balancer, man skulle forsøge at opretholde, at hvis man forsøgte at tage en mere ledende, progressiv, aktiv rolle så ville det nødvendigvis føre til intern splittelse. Så det var det, man kom fra:

Der kom så, med Berlusconi, et forsøg på til dels at bryde med dét. Der kom pludselig en mere ambitiøs udenrigspolitik, og også nogle gange en lidt mere *aggressiv* udenrigspolitik. Hvor man hidtil havde set Europa som mål og middel; symbol på *alt godt* - så kom der nu en *lidt mere* kritisk indstilling. Og der kom også i en række andre sager en lidt mere klart profileret italiensk linie, man forsøgte at markere sig lidt stærkere. Det ser man selvfølgelig også i Berlusconi's politik i dag.

Fx?

At invitere Israel og Rusland til optagelse i Den Europæiske Union --- det kan man godt sige er et måske ikke særlig seriøst men trods alt særdeles markant udenrigspolitisk tiltag. S har han også forsøgt at opbygge et bedre forhold til USA - hvilket i øvrigt også er lykkedes ham, og det er jo et andet punkt hvor han profilerede sig fordi det netop har fået ham til at stå i kontrast til de store kontinental-magter: Tyskland og Frankrig. Også i forhold til landene i Nordafrika har man ført en lidt mere aktiv politik end før.

Tror du den mere pro-amerikanske linie - jf. Spanien også - er ren midlertidig opportunisme eller noget, der er kommet for at blive?

ANK: Berlusconi har sådan set bragt sig selv i en lidt prekær situation ved at føre den linje. Godt nok har der, som du nævnte, været en vis galvanisering og den måde den engelsksprogede presse har behandlet Berlusconi på har fået italienerne til at rykke lidt tættere sammen om ham. Men samtidig har Berlusconis støtte til USA og til krigen i Irak skaffet ham problemer på halsen - fordi det aldeles ikke er noget, den katolske kirke bryder sig om. Og den katolske kirke er en meget *stor* magtfaktor i italiensk politik - med stor indflydelse på meningsdannelsen. Berlusconi har på grund af sin støtte til krigen bragt sig selv på kant med kirken. Han har tidligere bragt sig på kant med andre væsentlige magtfaktorer i det italienske samfund - bl.a. *Banca Italia*, den økonomiske sektor, en række af de største business-organisationer. På grund af andre spørgsmål - problemer med at få gennemført reformer, problemer med pensionsreformer. Det er en anden sag, men det betyder alt i alt at Berlusconi sådan set har bragt sig lidt på kant med mange væsentlige magtfaktorer i det italienske samfund. Spørgsmålet er derfor, om han kan blive ved med at føre den politik, han fører - og svaret vil selvfølgelig afhænge af mange faktorer. Han kan godt klare sig uden den katolske kirkes støtte, hvis det lykkes ham at komme i kridtuset igen blandt forretningsmændene og *Banca Italia*. Men det vil afhænge af mange faktorer - af hans økonomiske politik også.

11. Tyskland: Den konstante selvransagelse

Hvad er den største illusion som man i den danske opinion har når det gælder Italien og italiensk politik?

ANK: At det giver mening! At det er logisk! At det fungerer som det fungerer herhjemme. At alting skal tages for pålydende og at tingene er transparente og gennemsigtige.

Og hvad med Tyskland?

ANK: Det, der altid slår mig, det er at man ikke hører ret meget til Tyskland herhjemme. Man hører i grunden ikke ret meget til Tyskland i den danske presse. Jeg tror måske en af de store --- jeg vil ikke kalde det en illusion, men det virker som om man ikke mener Tyskland er helt så vigtigt, som det *er*. Tyskland er utroligt vigtigt: selvsagt er landet utroligt vigtig for os økonomisk, som vores største handelspartner, men politisk og *sikkerhedspolitisk*, der tror jeg også Tyskland *er* en væsentlig faktor og i færd med at blive en *endnu* væsentligere faktor.

Hvilket bringer os til det sidste spørgsmål - om Tysklands placering her de sidste 10-15 år. I retrospekt kan man se hvor tæt Tysklands genforening hang sammen med Maastricht-traktaten og det tempo, der kom i den europæiske integration. Man kunne sige at dét vi har set i den periode - i koncentreret mini-perspektiv - er en gennemspilning af de sidste 50 år: tyskerne, der bliver frygtet af alle, men som siger at de ønsker 'ikke et tysk Europa men et europæisk Tyskland'. Er det rigtigt? Kan man sige at Tyskland virkelig har fuldstændigt omsmeltet enhver national prætention i det europæiske projekt?

ANK: Den tyske omdannelse er reel nok. Det er lykkedes at installere en konstant selvransagelse i den tyske, politiske kultur. Det er utroligt at se de tyske medier, de tyske politikere, de tyske debatter: fortiden er et konstant element. Man har installeret selvransagelsen nærmest som et konstant træk. Jeg tror ikke der er stor fare for at historien kan gentage sig. Det er et samfund, som er så bevidst om sin historie at dét nok er uden sammenligning.

Samtidig er der sket en væsentlig ændring, hvis man kigger på de lidt mere hårde nationale interesser. Der er sket en betydelig ændring fra 1939-40 og frem til i dag, i den forstand at Tyskland er så integreret og så dependent med sine naboer, at landet absolut ikke har noget som helst at vinde ved at fremmedgøre dem. Tyskland er måske dét af de europæiske lande, som er allermost afhængigt af at samarbejdet fungerer: både økonomisk, socialt, miljømæssigt, militært-sikkerhedspolitisk --- for at løse de centrale problemer har Tyskland behov for andre landes samarbejde, fordi landet ligger dér, midt i det hele, midt på kontinentet, med en økonomi der er stærkt eksportafhængig og stærkt afhængig af import af energi. I den forstand er der altså hårde interesser, der underbygger den integrationspolitik, man har anlagt. Så du har både ideologien og interesserne, der peger i samme retning - og i den forstand: et Tyskland, der i dag er betydeligt anderledes. jeg tror godt man kan stole på at den forandring og den grænsedragning, der har fundet sted, ligger fast.

Men der VAR jo en vis tysk skepsis overfor at opgive D-marken, ikke? Og hvis man endelig skal være mindre end sød, så kan man minde om Helmuth Kohl, der såede tvivl om Oder-Neisse-grænsen. Hvis man skulle argumentere for at den der omkalfatring ikke har været fuldstændig eller perfekt, så skulle pointen ikke være at der i det tyske samfund som det ser ud nu er begravet nogle nationale hensyn eller visioner, men snarere at der kan opstå en mod-reaktion. At en ung generation af tyskere - fx udsat for arbejdsløshed, faldende vækst - vil sige: Hvorfor skal vi have færre stemmer i Europa-Parlamentet end danske vælgere? Hvorfor opgav vi D-marken for Euroen? Hvorfor skal vi betale for de andre hele tiden?

ANK: Jeg ser ikke nogen stor fare for at det vil ske - af to grunde. Dels at der ligesom er installeret en konstant selvransagelse i det tyske samfund - der er MEGET stor bevidsthed om historien - og jeg tror at det i sig vil modvirke at man ville kunne se et mere nationalistisk-assertivt Tyskland. Fordi unge mennesker altså også er klar over det - selvom de ikke har oplevet det på deres egen krop, så er det et konstant element i debatten.

Den anden grund til at jeg ikke tror der er stor fare for det, det er at vi allerede ser et Tyskland, der gør sig lidt mere gældende - der står lidt mere på at få indflydelse.

Hvorhenne fx?

ANK: Både i Europa - og jo også i verden: dét at man sagde nej til USA var jo sådan set temmelig banebrydende. Det havde så populistiske motiver, men dét er en anden snak. Man har trods alt et Tyskland, hvor politikerne i dag også til tider står frem og siger: "Nej. Dét er ikke vores interesse, det vil vi ikke være med til" - men det sker indenfor rammerne af et Tyskland, der er integreret i den europæiske union, og det er der ikke nogen, der stiller spørgsmålstegn ved. Så jeg tror der er en sikkerhedsventil dér: Man er begyndt at stå lidt mere på sine interesser, man tør godt nævne navnet

Tyskland, man tør godt nævne ordet *national* uden at det nødvendigvis skal være i forbindelse med at fodboldholdet. Man tør godt - man tør lidt mere, og jeg tror at der ligger en sikkerhedsventil i det. Men de ting man gør - det er jo så ikke noget, der bryder på nogen måde med de fundamentale ting, der er sket siden 1945, med integrationen og med at man har opgivet en aggressiv, selvstændig militærpolitik.

I forhold til USA på Irakspørgsmålet reagerer man jo også ud fra opfattelsen af krig som det sidste middel - det er jo ikke fordi man markerer sig på en måde, der har en national eller militær klang, tværtimod.

ANK: Det er klart: man markerer sig - men som pacifist. En lidt sjov sammenstilling.

Men der var jo i foråret et meget kortvarigt rygte om at amerikanerne nu ville trække deres baser ud af Tyskland.

ANK: Ja. Det er en lang proces - det er ikke noget, der er blevet udløst af skænderiet over Irak: det har noget, der har været undervejs længe. Det giver jo ikke meget mening for amerikanerne at have deres 80,000 soldater i Tyskland, når der ikke er nogen fjende, når der absolut ikke er nogen, der truer landet. Det, amerikanerne skal bruge deres baser til i dag, det er som afsætspunkter for at springe ind i andre dele af verden, hvor der er problemer - det kunne være Mellemøsten, Centralasien. Men det giver ikke meget mening for dem at have 80,000 mennesker permanent i Tyskland.

Men tyskerne og amerikanerne har jo haft et godt forhold de sidste 50 år. Hvis man HAVDE trukket tropperne ud, nu, så VILLE det jo - jf. basespørgsmålet i Saudi-Arabien - så ville det jo, selvom det havde en anden kontekst og en anden årsagssammenhæng, meget let kunne blive oplevet sådan i situationen at det skete på grund af Irak. At de begivenheder ville blive husket som forbundne, om 5 år.

ANK: Du peger på et meget interessant dobbeltforhold her, for på den ene side har man selvfølgelig med den kolde krigs afslutning fået langt mere uafhængighed i forhold til NATO. Man er ikke længere eksistentielt-afhængig af USA og af NATO, og samtidig har kansler Schröder valgt at tage det her skænderi over Irak og markeret Tyskland som et land, der nogle gange vil tage standpunkter, der går USA imod. Men samtidig har man jo bevaret en afhængighed eller en tilknytning til USA og til NATO, og dét, du peger på med baserne er meget vigtigt: man vil meget nødtigt se de der 80,000 amerikanske soldater forsvinde. Man vil meget nødtigt se NATO forsvinde - fordi NATO og den amerikanske tilstedeværelse er et led i den tyske forsikringspolitik overfor resten af Europa. Det er et led i deres politik om at overbevise resten af Europa om at Tyskland er og forbliver en god europæer, der ikke har tænkt sig at markere sig assertivt, aggressivt, nationalt i forhold til andre europæiske stater.

12. Tyskland vælger for Europa

Det forekommer mig at det, der er krumtappen i den europæiske sikkerhedssituation det er Storbritannien. Så længe briterne prioriterer USA over kontinentet så er der et transatlantisk split, så har Europa et problem. I det øjeblik London valgte at finde sammen med Berlin og Paris om en sikkerhedsopfattelse, så ville situationen være en anden. Står Tyskland mellem Frankrig - der taler for

et civilt, civilisatorisk Europa; FUSP'en - og så England, der taler for et Vesten? Hvor Tyskland skal vælge mellem de to?

ANK: Det har *altid* været Tysklands situation - også under den Kolde Krig. At man havde Storbritannien som fortaler for et mere atlantisk Europa, og Frankrig som fortaler for et mere *europæisk* Europa.

Et mere FRANSK Europa!

ANK: Lige netop. Om det er et civilisatorisk projekt, det ved jeg ikke - det er under alle omstændigheder et Europa, hvor sikkerhedspolitik skal være mere uafhængig af USA. Så kan man kigge på Congo og spørge sig selv om dét betyder mindre militært-aktiv politik? Det gør det måske nok ikke, men det bliver i hvert fald et mere europæisk Europa - mere europæisk sikkerhedspolitik. Tyskland har ALTID stået mellem de to positioner, derfor vil jeg sige: det er ikke Storbritannien, men Tyskland, der er krumtappen. Tyskland har altid forsøgt at balancere mellem de to, fordi man på den ene side var dybt afhængig af NATO og meget, meget afhængig af USA - og samtidig var meget, meget skeptisk overfor om USA var for *aggressiv*, om USA var på et spor, der ville fremprovokere konflikter. Under Den Kolde Krig klart nok: med Sovjetunionen, men også her, i efterkoldkrigsperioden, er USA og Tyskland i grunden i det samme dobbeltforhold, som du var inde på. På den ene side er landet meget knyttet til USA - USA og NATO er stadigvæk en del af Tysklands forsikringspolitik, for tyskernes forsøg på at overbevise de andre europæiske lande om at landet er integreret; at de nok skal opføre sig ordentligt; osv. Men samtidig går de ting der foregår nu og den linie USA er slået ind på den tyske pacifistiske strømning - eller anti-militaristiske, vil jeg hellere sige - dybt imod. Vi har nøjagtigt det samme dobbeltforhold og balanceforhold, som under Den Kolde Krig.

Det vil sige at Tyskland stadigvæk står mellem Storbritannien - fortaler for det transatlantiske Europa - og Frankrig, fortaler for det *mindre* transatlantiske og det mere europæiske. Så hvor Tyskland nu beslutter sig for at lægge sit lod - det bliver meget dér, den europæiske sikkerhedspolitik kommer til at ligge. Den KAN godt laves uden Storbritannien, hvis det er sådan at Tyskland realiserer sit potentiale. Det vil ikke nødvendigvis være godt - det vil medføre indre splittelser i Europa, for det er jo klart at Europa er ikke kun Tyskland og Frankrig: der er også atlantiske småstater, som Danmark fx og Holland, Portugal, på kontinentet. Så det vil ikke være nogen *god* løsning, men det vil være en *mulig* løsning. Derfor vil jeg egentlig sige at det måske ikke er så meget Storbritannien, men Tyskland det afhænger af: hvis Tyskland nu vejer ind tæt på Storbritannien, så vil Frankrig efterhånden også bevæge sig i den retning, fordi de indser at det er den eneste realistiske mulighed for at få stablet noget på benene.

Fordi både Spanien og Italien og Tyskland går i den retning?

ANK: Lige netop. Så meget realitetssans har man - det har vi også set tidligere i 90'erne: at Frankrig, når det fornemmer hvilken vej vinden blæser, ikke er så rigide i deres opfattelser at de ikke kan tilpasse sig. Der var jo en tilnærmelse til NATO fx - og også i den proces vi så i 1998, hvor ESDP - den europæiske sikkerheds- og forsvarspolitik - blev stablet på benene, så vi egentlig igen et meget fleksibelt Frankrig.

Jeg tror, at der hvor Tyskland bestemmer sig for at lægge sin vægt, det er meget dér, vi kommer til at se den europæiske sikkerhedspolitik.

Hvor meget skal USA komme FN og Europa i møde for at få tyske soldater ind i Irak?

ANK: De skal komme FN og Europa temmelig langt i møde. Det skal de dels fordi at Tyskland selvfølgelig har gjort det til et ufravigeligt krav at der skal være et klart FN-mandat. De skal også gøre det fordi tyskerne - som på nuværende tidspunkt har 8-10.000 soldater deployeret rundt omkring i verden [hvad man ofte glemmer i diskussionen] allerede befinder sig på grænsen af hvad de kan overkomme, ingen tvivl om det. Der er samtidig et stort pres på dem i Afghanistan for at sende flere tropper - få udvidet ISAFs mandat til at omfatte hele landet. Det er et praktisk argument: tyskerne har spredt deres peanutbutter så vidt, som det kan komme. så derfor skal USA - altså både af ideologiske og af rent praktiske årsager - komme Tyskland og Europa meget langt i møde før vi vil se en substantiel tysk indsats i Irak. Man kunne sagtens forestille sig et mindre bidrag - politifolk, få soldater --- symbolsk betydning osv. --- men hvis vi taler om store styrker, så skal USA komme meget langt frem.

Men Schröder venter vel også på at USA skal komme med en indrømmelse, der gør det muligt at få det til at ligne en tysk sejr i stedet for et tysk nederlag, ikke?

ANK: Ja, afgjort - og her vil FN-mandatet jo være af central betydning.

SPØRGSMÅL TIL UNDERVISNINGSBRUG

1. Skriv "ordbogsopslag" for de følgende ord og vendinger som de bruges i sammenhængen: (i) delegitimerede, (ii) magtforskrækkelse, (iii) grænsedragning, (iv) ikke-magtstat, (v) fascismens fernis, (vi) Myten om Europa, (vii) "Operation Rene Hænder", (viii) modus vivendi, (ix) demokratisering af teknologien, (x) magtpolitikens realitet, (xi) det psykologiske skjold, (xii) presenza, (xiii) eksistentielt-afhængig, (xiv) forsikringspolitik, (xv) sikkerhedsventil, (xvi) Berufsverbot, (xvii) Rote Armee Fraktion, (xviii) De Røde Brigader
2. Hvad er forskellen på en "svag stat" og en "ikke-magtstat"?
3. Hvilken rolle har "magtpolitik" og "magtanvendelse" spillet i Tyskland siden 1945?
4. Hvad var forskellen på den situation, som henholdsvis Tyskland og Italien befandt sig i i 1945?
5. Forhold dig til det følgende udsagn: "Interviewet demonstrerer at historiske erfaringer er afgørende for at forstå international politik – vi kan ikke nøjes med at betragte magtforholdene som den ser ud i dag." Er du enig? Hvordan VILLE de to lande skulle opføre sig, hvis vi KUN så på dem ud fra de ting, vi kan sige om deres position i dag?
6. Hvad mener ADN med Tysklands "grænsedragning"? Hvordan er den forskellig fra Italiens?
7. Hvad mener ADN med Italiens "Myte om Europa"? Hvordan er den forskellige fra Tysklands?
8. Er Tyskland og Italien relevante eksempler, når det kommer til at "tvangsdemokratisere" et land, man har besat jf. Afghanistan og Irak? Find argumenter i teksten til at understøtte henholdsvis et ja og et nej.
9. "Det er *olien* i det italienske samfund - og det er alle godt klar over." Er "korruption" en del af Italiens "kultur"? Find eksempler på handlinger (også fra Danmark), som er svære at klassificere entydigt som "korruption".
10. "Der har ikke været nogen reel vekslen i magten: det kom så først med Berlusconi. Med Berlusconi fik man for første gang reelt *en ny politisk kraft*". Passer ADN's fremstilling af Italien med det billede, vi har? Hvis vores opfattelse er forkert, hvad kan så være årsagen?
11. "Ja, vi har haft terrorisme i Europa, men 3000 mennesker; 3000 ofre; det er trods alt i en anden størrelsesorden end hvad man har oplevet i Europa. Det tror jeg ville have fremprovokeret en meget stærk reaktion." Hvordan mener ADN ellers den 'nye' terror adskiller sig fra den 'gamle'? Er du enig med ADN i dette argument?
12. "Det, der altid slår mig, det er at man ikke hører ret meget til Tyskland herhjemme." Ville en større dansk opmærksomhed omkring Tyskland svække eller styrke danskernes nationalfølelse? Hvorfor mener ADN at Tyskland er så afgørende for om der kommer en fælles europæisk udenrigspolitik eller ej?